

Diyarbakırlı Bir Aile: Süleyman Nazif ve Faik Âli*Khalwatiyya Archaeology in Azerbaijan***Mustafa KARA***

Önce babası ve dedesi de şâir olan Diyarbakırlı Said Paşa'nın baştan sona hayat ve ahlâk dersi olan meşhur “Hazret-i Allah Utandırılmaz Seni” redifli şiirini¹ okuyalım:

*Sen usandırma eli el de usandırılmaz seni
Hilekârlık eyleme kimse dolandırılmaz seni
Dest-i a'dâdan² soğuk su içme kandırmaz seni
Korkma düşmandan ki âteş olsa yandırmaz seni
Müstakim ol³ Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*Hep geçer âlemde hiçbir hâlete yoktur sükûn
Zevkâ bak değmez teessüf etmeğe dünyâ-yı dûn⁴*

* Prof. Dr., E-mail: mkara@uludag.edu.tr.

1 2023/1445 Mevlid-i Nebvî haftasının ortak konusu “İstikamet” idi.

2 Düşman elinden

3 Dosdoğru ol!

4 Aşağılık dünya

*İstikamet şerr-i a'dâdan⁵ seni eyler masûn⁶
Hakk ider eshâb-ı sıdkın hasmını elbet zebûn
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*İster isen hıfz ide ırzın Hüdâ-yı lemyezel
İrzına â'dâ-yı bedhâhın⁷ bile verme hâlel
Tâ ezelden söylenir halkın dilinde bu mesel
Celb eder elbette insana mükâfâtı amel
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*Gurulenmez⁸ rûz-i ikbâlin görüp ehl-i hired⁹
Her günü bir kadr eder tâkib, her sebtî ehad¹⁰
Seyl-imevt¹¹ etdikteberbâdömrü, bahtetmezmeded*

5 Düşmanların kötülüğünden

6 Korur, muhafaza eder

7 Kötülük isteyen düşmanlar

8 Gururlanmaz, kibirlenmez

9 Aklı başında olanlar

10 Her Cumartesi'yi Pazar takip eder

11 Ölüm seli

Geliş Tarihi: 17.10.2023

Kabul Tarihi: 30.10.2023

Yayın Tarihi: 30.11.2023

Atıf Bilgisi: Mustafa Kara, “Diyarbakırlı Bir Aile: Süleyman Nazif ve Faik Âli”, *Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 2, 2 (2023): ss.XX-XX

 Bu makale uluslararası CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

*Böyle âteş-meşreb olma¹² hâk olur¹³ bir gün cesed
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*Halkı tahrîb eyleyip de kendin âbâd eyleme
Bu cihanda ev yapıp ukbâyı berbâd eyleme
Nefsin zâlim-i bî-rahme¹⁴ sakın imdâd eyleme
Âlemi tenfîr eden¹⁵ ahvâli mu'tad eyleme
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*Seyyîât,¹⁶ insana nefs-i kemterinden gelir
Her hacâlet âdeme su'-i karîninden¹⁷ gelir
İzzet-ü zillet mekâna hep mekîninden¹⁸ gelir
İstikâmet, müstakimü'l-hâle dîninden gelir
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*Düşmanı tezlil için hîleyle etme iştigâl
Hüsn-i efkâra olur hâil¹⁹ cihanda sû-i hâl
Yüz suyu dökme, teessüf çekme, etme kıyl ü kal²⁰
Sen sakim olma, verir maksûdun elbet Zü'l-Celâl
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*At riyâyı elden ıslâha çalış ef'âlini
Boşboğazlık etme, tâ'dîl eyle kıyl ü kâlini
Sen ne türlü saklayım dersen de sû-i hâlini
Hak Teâlâ senden a'lemdir²¹ senin ahvâlini
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*Hâline Şeytan güler, gördükte sende gafleti
Üstüne güldürme öyle düşmen-i bed-sîreti
Hâin olma, ver emânetle cihâna şöhreti²²
Herkesin destindedir âlemde zill ü rif'ati²³
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni*

*Zâmin ü kâfil olan erzâka,²⁴ Hâlık'dır sana
Mâsivâyâ ser-fürû etmek ne lâyıktır sana*

12 Etrafı yakıp yıkma

13 Toprak olur

14 Merhametsiz zâlim nefse

15 Nefret uyandıran

16 Kötülükler

17 Kötü yakın, komşu

18 Orada bulunandan

19 Engel, perde

20 Dedikodu

21 Daha iyi bilendir

22 Güvenilir olmakla meşhur ol

23 İyi ve kötü oluşu

24 Rızıklara

*Izdırâbı celb eden meyl-i alâyıktır sana
Gayr için düşme lisân-ı nâsa²⁵ yazıktır sana
Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz sen*

Said Paşa, 1832 tarihinde Diyarbakır'da doğmuş, şiirle içiçe olan bir ailede yetişmiş, birçok vilayette mutasarrıflık/valilik yapmış, dokuz ciltlik *Mirâtü'l-iber* isimli tarih kitabını kaleme almış, üstün ahlâk sahibi bir Osmanlı bürokratıdır.²⁶ Mardin mutasarrıfı iken 1891 tarihinde vefat etmiştir.²⁷ Kabri oradadır. Said Paşa'nın iki oğlu vardır, her ikisini de Bursa ve Türkiye tanımaktadır. Büyük oğlu Süleyman Nazif, Cumhuriyet'ten önce yıllarca Bursa'nın Mektupçuluğunu (bir nevi vilâyet yazı işleri müdürlüğü),²⁸ kardeşi Faik Âli Ozansoy ise Mudanya kaymakamlığı ve mütareke yıllarında Diyarbakır valiliği görevini üstlenmiştir. Babası gibi farklı vilayetlerde valilik yapmış olan Nazif'in, *Fırâk-ı Irak, Malta Geceleri, Gizli Figanlar* isimli şiir kitapları olduğu gibi Fâik Âli de şairdir, validir, şiir kitapları vardır, bazı şiirleri bes-telenmiştir.²⁹

25 İnsanların diline

26 Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. İdris Kadioğlu, "Said Paşa, Diyarbakırlı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2019, Ek-2: 445-446.

27 1882 tarihinde Balkanlardan Bursa'ya gelen ve 1916 tarihinde bu şehirde vefat eden Murad Emrî, bu tahmisin mısralarını beşten dokuza çıkarmıştır. (mütessa'). bkz. İbrahim Öztahtalı, *Ömrünün Son Baharında Bir Yaban Gülü: Murat Emrî Efendi ve Divanı*, (Bursa: Yıldırım Belediyesi Yayınları, 2017), 367.

Birinci dokuzlu şöyle:

Sen usandırma eli el de usandırılmaz seni

Sû-yi irfandan nasihat al bulandırılmaz seni

Hilekârlık eyleme kimse dolandırılmaz seni

Kendine hep sandığın dostlar dayandırılmaz seni

Deşt-i a'dâdan soğuk su içme kandırılmaz seni

Sıdkıla sen hâba var kimse uyandırılmaz seni

Korkma düşmandan ki âteş olsa yandırılmaz seni

Rahmi yoktur âteş-i a'da sulandırılmaz seni

Müstakim ol Hazret-i Allah utandırılmaz seni

28 Süleyman Nazif'in Bursa hatıraları için bkz. R. Rüveyda Okumuş, "Süleyman Nazif'in Gözünden Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bursa", *Bursa Günlüğü*, 4 (2018): 50-53.

29 Şair Münis Fâik Ozansoy da, babası Fâik Âli, Midil-

Önce ağabey Süleyman Nazif'i kısaca tanıyalım:

29 Ocak 1870 tarihinde Diyarbakır'da doğan, 4 Ocak 1927 tarihinde İstanbul'da vefat eden Süleyman Nazif Bey, edebiyat tarihimizin önemli şahsiyetlerinden biridir. Babası, yönetici ve tarihçi Said Paşa'nın memuriyetleri sebebiyle tahsilini değişik vilâyetlerde tamamlamıştır. Ahmed Haşim'e göre "kelimelerin serdarı" olan Süleyman Nazif'in, birçok devlet adamıyla birlikte Malta'da sürgünde iken yazdığı "Son Nefesimle Hasbihal" başlıklı şiiri şu beyitle başlamıştı:

*Ahfâdımın en son doğacak ferdine benden
Bir tuhfe-i iman götür ey son nefesim sen*

23 beyitlik şiirin son beyti ise şöyle:

*Ruhum benim oldukça bu îmanla beraber
Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene
bekler*

Eylül 1920'de kaleme alınan bu son mısralara Mehmet Âkif, 15 Nisan 1921'de Ankara Taceddin Dergâhı'ndan şöyle cevap verecektir:

*Beş yüz sene bekler mi? Nasıl bekleyeceksin?
Ruhun da asırlarca bu hüsrânı mı çeksin*
Âkif, dostunun İstanbul'u işgal eden düşmana karşı olan kesin tavrını iyi bildiği için, şiirin dipnotunda şu ifadeyi kaydetme ihtiyacı duymuştur: "Nazif, kahraman bir vatanperverdi. Bu hakikat kendisini birkaç defa hayatını istihkarıyla sabittir."

Âkif, şiirini şu beyt ile tamamlamıştı:

*Saldırsa da kırk Ehl-i Salîb ordusu kol kol
Dört yüz bu kadar milyon esir olmaz, emin
ol!*

li mutasarrıfı iken bu adada doğmuştur. (1911-1975). Başbakanlık Müsteşarlığı ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği görevini yürütmüştür.

Kara Bir Gün

Süleyman Nazif'in, İstanbul'un işgali üzerine kaleme aldığı *Kara Bir Gün* isimli yazısı çok meşhurdur. 9 Şubat 1919 tarihli *Hâdisât* gazetesinde yayınlanan metnin ilk cümlesi şöyledir:

Fransız generalinin dün şehrimize gelişi münasebetiyle bir kısım vatandaşlarımız tarafından icra olunan nümayiş, Türk'ün ve İslâm'ın kalbinde ve tarihinde müebbeden kanayacak bir yara açtı. Aradan asırlar geçse ve bugünkü hüznü ve düşüşümüz şevk ve yükselişe çevrilse yine bu acıyı hissedecek ve bu hüznü ve üzüntüyü evlat ve torunlarımıza nesilden nesile ağlayacak bir miras olarak terk edeceğiz.

12 yıl Bursa Vilâyet Mektupçuluğu (Valilik Yazı İşleri Müdürlüğü) yapan Nazif'in, en mühim özelliklerinden biri, Âkif ile ilgili olarak kaleme alınan ilk eserin yazarı olmasıdır. 1919'da *Servet-i Fünûn* dergisinde tefrika edilen yazılar, 1924'te *Mehmet Âkif Şâirin Zâtı ve Âsârı Hakkında Ma'lûmât ve Tedkikât* adıyla basılmıştır. Mehmet Âkif ile ilgili yazılar, adı geçen dergide tefrika edilirken *Safahat*'ın altıncı kitabı *Âsım henüz* yayınlanmamış olduğundan 1924'te yapılan baskının sonuna *Âsım*'ı değerlendiren bir bölüm ilave etmişti. Eser, Nazif ile Akif'i 1908'de tanıştıran Midhat Cemâl'e ithaf edilmiştir:

Aziz Dostum Midhat Cemâl'e,³⁰

Mehmet Âkif'i ben nasıl olsa tanıyacak ve elbette sevecektim. Fakat onun beni tanıyıp sevmesi müşkil idi. Aramızdaki lâyezâl uhuvvet-i fikriyyeyi ihzâr ve te'yid eden sensin. Şu kitabın başına senin her kulağa ve her kalbe mûnis olan faziletli ismini kaydederken, on altı sene evvel, delâletle büyük şâire takdim

30 Mithat Cemal Kuntay, Âkif ile ilgili üç eser kaleme alan zattır. (1885-1956)

edildiğim mübarek günü, senin ve onun isimlerinle birlikte bir kere daha tahattur ve tebcil ettim. (Nişantaşı, 19 Eylül 1924)

Millî şairimize hitap eden son cümleler ise şöyle:

Ey Allah'ın büyük şâiri ve benim büyük dostum!..

On sene evvel Necid çöllerinden Medine'ye giderken üzerinden geçtiğin şâhika-i san'attan daha yüksek ve ufukları daha vâsi' şevâhika çıktın. Tebrik ederim. Burada 'çıkttın' demek ne büyük hatadır!.. İlhamlarını arş-ı a'lâdan alan dehâ-yı şâiriyetin etekleri, güneşler olan şâhikalara vakit vakit indi. Nâmütenâhilikte hubût ile urûc elfâz-ı müterâdife-dendirler. Ve aynı cihet ve hareketi ifade ederler. Mîracların da, hubûtların da mübarek olsun Âkif.

Bu ifadelerden sonra şöyle bir soru sorma hakkımız doğuyor. Süleyman Nazif, altı sene daha yaşasaydı ve yedinci kitap *Gölgeler*'in basımını görseydi neler yazacaktı acaba?

Evet, bugün ülkemizde Âkif ve İstiklâl Marşı ile ilgili üç yüz, dört yüz kitap yazılmışsa bu altın halkanın birincisi Süleyman Nazif'e aittir. Âkif, Bursa'nın işgali üzerine *Bülbül* şiiriyle feryad u figanını âleme duyurduğu gibi onun da İstanbul'un işgali üzerine yazdığı *Çal Çoban Çal* metni dillere destan olmuştu.

Bursa, Kastamonu, Trabzon, Musul, Bağdat valiliği yapan Süleyman Nazif'in hiçbir mal varlığı olmadığından, vefat ettiğinde cenazesini Tayyare Cemiyeti kaldırmıştır. (4 Ocak 1927)³¹ Bu hüznü haberden sonra vefatı üzerine Ferid Kam'ın kaleme aldığı şu dörtlük daha anlamlı hale gelmektedir:

*Sağlığında nice ehl-i hünerin
Bir tutam tuz bile yoktur aşına
Öldürüp evvel onu açlıktan
Sonra bir türbe yaparlar başına*

İstanbul Edirnekapı şehitliğinde Âkif'in mezarının sağında Diyarbakırlı Süleyman Nazif, solunda Bağdatlı Ahmed Naim Efendi'nin kabri bulunur. Tam anlamıyla bir dostlar mahallesi...

Nazif'in çok değer verdiği insanlardan biri de İbnülemin Mahmud Kemal İnal'dır. İbnülemin için söylenen meşhur mısraın sahibi de odur:

Ne kendi kimseye benzer ne kimse kendisine

Bu mısraı Yahya Kemal Beyatlı tamamlayacaktır:

Hezâr gıpta o devr-i kadim efendisine

Süleyman Nazif'in vefatından otuz iki gün sonra İbnülemin Mahmut Kemal'e, şâir-i âzam Abdülhak Hamid şu notu göndermişti:

Muhibb-i muazzez ve muhterem efendim,

Geçende bir lutufnâmenizi almış idim. Cevabını takdimde husûle gelen tehir ve taksiri affetmenizi rica ederim. Pek de recâyâ hâcet yok. Çünkü kalbimin müte-kabil mihr u mahabbetlerle memlû olduğunu bilirsiniz.

Bütün üdebâyâ ilan ettiğim gibi Nazif, benim için büyük bir zahîr idi. Onun gaybûbetinden sonra kendimde bir yetimlik hissediyorum. Eğer arada sizin muâvenet-i kalbiye ve kalemiyyenize istinâd etmesem mânen ve maddeten sukût ederdim.

İnşallah tamamıyla kesb-i âfiyet bu-

31 Temiz ahlâkının bir belgesi olan bu durumdan dolayı onu Farsça bir beytle uğurlamak gerekir: "Dünyaya çıplak olarak geldim, bir kefen alıp döndüm."

yurmuşsunuzdur. Nazîf için bu ayın 13. Pazar günü³² Galatasaray Lisesi'nde bir ictimâ tasavvuru vardır. Kuvveden fiile çıkarsa sizin huzurunuzla müşerref olacağımızı ümit ediyorum.

Hassaten ellerinizden ve gözlerinizden öperim. Azizim efendim.

Maçka 6 Şubat 1927

Mütehassir ve minnetdârınız

Abdülhak Hâmid

Bu bölümü Malta'da yazılan dörtlük ile sonlandırıyoruz.

Mısra-ı Meşhuru Tazmin

*Hilkatin neşve-i tannânı olan handelerin
Havl-i yâdımda gezer her gece sessiz sessiz
Geçti aylar seneler, gülmüyorum. Ah fakat
'Ağlarım hâtıra geldikte gülüşüklerimiz.'*

Kardeş Faik Âli'nin hayatı ise kısaca şöyle: İlk öğrenimine Diyarbakır'da başladı ve askerî rüşdiyeyi bitirip bir yıl idâdiye devam ettikten sonra İstanbul'da Mekteb-i Mülkiyye'nin idâdî kısmına nakletti. 1897'de *Servet-i Fünûn* mecmuası etrafında bir araya gelen şâir ve yazarlarla sıkça görülmesi ve bazı şiirlerinin bu dergide yayımlanması üzerine gözaltına alındı. Bu sebeple bir yıl kadar okula gidemedi. Ağabeyi Süleyman Nazif'in araya girmesiyle yeniden tahsiline devam etti ve 1901'de Mekteb-i Mülkiyye'den mezun oldu.

İlk görevi Süleyman Nazif'in mektupçu olarak bulunduğu Bursa vilâyeti mâiyet memurluğudur. Bu sırada Ayvalık, Gönen, Erdek kaymakam vekilliklerinden sonra sırasıyla Sındırgı, Burhaniye, Pazarköy ve Mudanya kaymakamlıklarında bulundu. Midilli, Beyoğlu ve Üsküdar mutasarrıflıklarının ardından Dahiliye Nezâreti Hey'et-i Teftîşîyyesi Başkitâbetinde görev aldı. Mütareke yıllarında Diyarbakır Valisi oldu. Şubat 1920'de Ebûbekir Hâzım Bey'in (Tepeyran) Dahiliye Nâzırlığı sırasında müsteşarlığa getirildiyse de kabinenin fazla uzun ömürlü olmaması yüzünden bu görevi kısa sürdü. Bir ara devlet görevinden ayrılarak Fransız Saint Benoit Mektebi'nde Türkçe, Mülkiye Mektebi'nde Fransızca derslerini okuttu. Dahiliye (İçişleri Bakanlığı) müsteşarı olarak yeniden devlet görevine döndü ve 1931 yılında bu görevden emekliye ayrıldı.

Arapça, Farsça, Fransızca bilen ve emeklilik yıllarında kendini bütünüyle şiir ve edebiyata veren Faik Âli, bir ara oğlu Mûnis Faik (Ozansoy) ile birlikte *Marmara* (1936-1938) adlı on sayı yayınlanan aylık bir dergi de çıkardı. Mûnis Fâik'in, babasının çalışma hayatı ile ilgili şu çocukluk hatırası önemlidir. Çok iyi Fransızca bilen babasının çalışırken sık sık sözlüğe baktığını görünce sebebini sormuş. Cevap, şiir olarak ertesi gün kendisine verilmiş:

*Bir gün çocuğum, sen de yazarsan şunu bil ki
Bir lâzimedir lafza da manâ gibi dikkat
Şâkird-i müdâm-i lügat ol çünkü müebbed
Tilmiz-i lügattir hep esâtize-i belâgat.*³³

Mezarı beşiğe benzeten ve “Cihan içinde ölümünden büyük hakikat yok”, “Ey fânî, bu fânîlik de fânîdir” diyen Faik Âli, 1 Ekim 1950'de Ankara'da vefat etti, vasiyetine uyularak İstanbul'da Zincirlikuyu'daki Asrî Mezarlık'ta çok sevdiği Abdülhak Hâmid'in yanına defnedildi.

Hulus-i Bitlisî'nin vefatına düştüğü tarih şöyledir:

*Edebiyatta derin boşluğa şahit olduk
Gitgide kalmaktayız ehl-i kemalden hâlî*

*Edebiyatta derin boşluğa şahit olduk
Gitgide kalmaktayız ehl-i kemalden hâlî*

32 Vefatının 40. günü.

33 Dil/söz ustalarının hepsi sözlüklerin öğrencisidir.

*Hicri tarihi tamam, vahidin imdadıyla
Derd ü dünyasını terk eyledi Fâik Âli (1369)*

Marmara dergisinde yayınlanan şu cümleleri onun karakterinin bir yönüne ışık tutmaktadır:

Yazılarımı edep dairesinde tenkit edecek makalelere mecmuamda yer veririm. Fakat bu mecmuanın intişarı münasebetiyle şahsıma şuradan buradan tevcih edilmeye başlayan külhanbeyvari tarizlere, tecavüzlere, taarruzlara cevap vermeyeceğim. O hücumlarda gizli, çirkin ve sefil maksatlar benden yalnız bir istikrâh-ı sükût ile mukâbele görecektir. Vicdan ve izan sahibi bütün vatandaşların da onları böyle karşılayacağına kanîim.

Şiire Mekteb-i Mülkiyye yıllarında Servet-i Fünûn hareketi içinde başlayan Faik Âli, ilk şiirlerini 1908'de *Fânî Tesellîler* adı altında bir araya getirebildi. Aynı yıl *Midhat Paşa* adlı uzun manzumesini yayımladı. Bu iki eser de Bursa'da basıldı. Fecr-i Âtî edebî hareketinin de içinde yer alan Faik Âli bu devrede kaleme aldığı şiirlerini *Temâsil* adlı kitabında topladı. I. Dünya Savaşı yıllarında millî duyguları güçlendirici, bilhassa ordunun mâneviyatını yüceltici nitelikte kaleme aldığı şiirlerini de *Elhân-ı Vatan* adıyla yayımladı. Meclis-i A'yân'ın dağıtılması üzerine Viyana'da parasız kalan Abdülhak Hâmid'in (ö. 1937) duygularına tercüman olmak amacıyla "Şâir-i A'zam'a Mektub" adlı uzun ve ünlü manzumesini kaleme aldı (1923).

*Peygamber-i a'zam
Gibi ey şair-i a'zam
Fakrın sana bir fahr
Lakin bize bir kahr
Bir kahr u eziyyet*

Edebiyatla ve özellikle şiirle meşgul kültürlü bir ailenin çocuğu olarak doğan Faik

Âli, şiir zevki ve sevgisini küçük yaşlarda aile muhiti içinde tattı. Buna Mekteb-i Mülkiyye sıralarında Recâizâde Mahmud Ekrem ile Abdülhak Hâmid hayranlığı eklendi. Hâmid'i taklit etmesi ve onun yolundan gitmesi "İkinci Hâmid" olarak adlandırılmasına yol açtı. Ancak Hâmidâne şiir söylemek hevesiyle ağır bir dil kullanmış, şiirlerinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalara çokça yer vermiştir. Sanatının ilk döneminde Servet-i Fünûn ekolünün ferdiyetçi şiir anlayışının tipik temsilcisiydi. Özellikle *Fânî Tesellîler* adlı şiir kitabında yer alan şiirlerde ve bu kitaba yazdığı önsözde devrin yarattığı "melâl ve infial"den açıkça söz eder ve derin bir bedbinlik içine gömülür. Bu kötümserlik havası yettiği edebî çevrenin etkisiyle oluşmuş ve o da özellikle Tefvîk Fikret'in yolunda yürümüştür. 1908'den sonra yazdığı şiirlerde ise bu bedbinlik yerini dış çevre ile ilgilenmeye bırakmıştır. Bilhassa Trablusgarp, Balkan harpleri ve I. Dünya Savaşı yıllarında devletin ve milletin içine düştüğü derin acılara yabancı kalmamış, millet ve vatan sevgisini terennüm etmeye yönelmiştir. *Elhân-ı Vatan* adlı kitabının ilk bölümünde devrin genç şâirlerine hitâbı ve onları bu duygularla coşturmaya çalışırken II. Meşrutîyet'in ilk yıllarında Anne Vatan'a şöyle seslenir:

*Ey mukaddes vatan sen ey mader
Ey muazzez melike-i mecruh
Ey perestide-i müebbed-i ruh
İşte kurtuldun.. İşte adl-i kader
...
İşte hürriyet işte matbuat
İşte masum için masûniyet
İşte hep hâkimîyet-i millet
İşte insanlık, işte zevk-i hayat*

Velûd bir şair olan Faik Âli, Servet-i Fünûn edebiyatı mensupları arasında 1908 sonrasında tiyatro ile ilgilenen yazarlardan biridir. İki piyesinden birincisi, Çanakkale Savaşları sırasında doğan bir aşkı, vatan sevgisiyle bütün-

leştirmeye çalışan *Pâyitahtın Kapısında*, diğeri ise konusunu şâir Nedîm'in hayatından ve yaşadığı dönemden alan *Nedîm ve Lâle Devri* adlı manzum eserdir. Bunlardan başka bazı tercümeleri de vardır.

Fazıl Ahmet Aykaç iki kardeşi nazım ve nesirde gösterdikleri başarı açısından şöyle karşılaştırıyor:

Dilimizde bir kalem cihangirliği kuran Nazif, yalnız bir zeka imparatoru değil, aynı zamanda bir üslup hakanı, sanat mimarı ve görülmedik haşmette bir hiciv ve zerafet kaplanı idi. Lâkin nesir yazarken elinde mutlaka kükreyen kalem, nazımda hamlesini bazan kaybederdi. Hatta suya düşmüş bir kor gibi bir anda söndüğünü bile sezdiğimiz dakikalar olmuştur. Halbuki Fâik Âli büyüğümüzde bunun tam zıddını görürdük. Sanırdık ki nesir yazmak onun için lüzumsuz bir külfet olacak...

Bazı eserleri şunlardır:

Şiir Kitapları:

Fânî Tesellîler (Bursa, 1324), *Midhat Paşa* (Bursa, 1324), *Temâsil* (İstanbul, 1329), *Elhân-ı Vatan* (İstanbul, 1331/1333), *Şâir-i A'zam'a Mektub* (İstanbul, 1339/1341).

Tiyatroları:

Pâyitahtın Kapısında (İstanbul, 1918), *Nedîm ve Lâle Devri* (1950). Şarkı olarak birçok şiir yazmış olan Faik Âli'nin güftelerinden on üçü, on altı bestekâr tarafından Türk mûsikîsinin çeşitli formlarında bestelenmiştir.³⁴

34 bkz. İsmail Parlatır, "Faik Âli Ozansoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1995, XII: 100-101. Ayrıca geniş bilgi için bkz. Sevim Karabela Şermet, *Fâik Âli Ozansoy: Yaşam Öyküsü Yapıtları ve Şairliği*, (Muğla: Günce Yayınları, 2021). Fâik Âli, Millî Mücadele'yi destekledi mi desteklemedi mi sorusuyla ilgili farklı belge, bilgi ve değerlendirmeler

Salahattin ve Sinan Çitçi'nin kaleme aldığı makaleye göre³⁵ Ozansoy'un yayınlanmamış birçok eseri vardır: Hicran, Leyâl-i Hayâl, Tayf-ı Girizân, Yuva, Mezâmir, Şehirler Şehriyârı.³⁶

Dergilerde yayınlanan şiirlerinin bazıları'nın başlıkları şunlardır: Yavuz Sultan Selim Türbesinde, Ziya Gökalp Bey'e, Oğlum Mûnis'e Muhibb-i Necibim Celâl Nûri'ye Büyük Atatürk'e, Şâire-i meşhûre Nigâr Hanım'a

Torunlarında bulunan malzemelere göre yayınlanmayan şiirlerin bir kısmının başlıkları ise şu şekildedir: Sultan Abdülhamid-i Sani'ye, Bursa Milletvekili Şair-i Fâzıl Mustafa Fehmi Gerçek'e,³⁷ Hz. Muhammed'e.

Bestelenen şiirlerinden bazıları ise şöyledir:

*Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey
Mehtaba dalıp yâr ile sohbet ne güzel şey
Dünyamızın üstünde bütün ruhlar uyurken
Dünyada senin âşğın olmak ne saadet
Bir bitmeyecek aşk u muhabbet ne güzel şey
Yıldızların altında ibadet ne güzel şey. (Beste: Sâdi Hoşses)*

*Zaman olur ki ânın hacle-i visâlinde
Bir inzivâ ve o cânânı bi-vefâ bulurum
Zaman olur ki gözümünden kaçan hayâlinde
Hayât-ı ruhumu müşfik bir âşinâ bulurum
(Beste: Lemi Atlı)*

İçin de bu esere bakılabilir.

35 bkz. Selahattin Çitçi ve Sinan Çitçi, "Faik Âli Ozansoy'un Neşredilmemiş Şiirleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 16, 1 (2016): 106-121.

36 İstanbul kastedilmektedir. Şermet, eserin Kaynakça bölümünde şiirlerin yayınlandığı dergilerin isim, yıl ve sayıları hakkında da bilgi vermektedir.

37 1920'de kurulan ilk hükümette Şer'iyye ve Evkaf Bakanlığı.

*Gel harâb-ı hasretim bilmez misin hicrân
nedir
Sevmeyenler bilmez elbet hasret-i cânân
nedir
Sevmiş olsaydın bilirdin kıymet-i permân
nedir
Sevmeyenler bilmez elbet hasret-i cânân
nedir*

(Beste: Rıdvan Lâle)

*Bilmiyordum eskiden birgün haber verdin
bana
Saçlarından gözlerinden buseler verdin
bana
Sevgiler aldın da benden hep keder verdin
bana
Hangi bir gün sevdiğim kalbinde yer verdin
bana*

(Beste: Rüştü Eriç)

Kaynaklar

Çitçi, Selahattin ve Sinan Çitçi. “Faik Âli Ozansoy’un Neşredilmemiş Şiirleri”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 16, 1 (2016): 106-121.

Kadioğlu, İdris. “Said Paşa, Diyarbakirli”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ek-2, 2019, 445-446.

Karabela Şermet, Sevim. *Fâik Âli Ozansoy: Yaşam Öyküsü Yapıtları ve Şairliği*. Muğla: Günce Yayınları, 2021.

Okumuş, R. Rüveyda. “Süleyman Nazif’in Gözünden Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bursa”. *Bursa Günlüğü*, 4 (2018): 50-53.

Öztahtalı, İbrahim. Ömrünün Son Baharında Bir Yaban Gülü: Murat Emrî Efendi

ve *Divanı*. Bursa: Yıldırım Belediyesi Yayınları, 2017.

Parlatır, İsmail. “Faik Âli Ozansoy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XII, 1995, 100-101.